

STATUSRAPPORT VEDR. GAMLE GLEMMEN KIRKE

I forbindelse med bispevisitas i Gamle Glemmen menighet i juni 2024

Gamle Glemmen kirke fra 1100 tallet

Kirken er fortsatt vakker og er god bevart som middelalderkirke. Kirken er omkranset av en flott park og en gammel kirkegård rundt seg. Det er et hyggelig bygningsmiljø med kirkestua, gamlestua, speiderhuset og stabburet som ligger rett ved kirken og byggene fungerer som støttebygg for menighetsarbeidet. Selv om kirken er liten fungerer den godt til de kirkelige handlingene den brukes til. Kirken blir også benyttet til konsertvirksomhet, trosopplæring og andre arrangement. «Drop in» dåp og vielser har også vært med på økt bruk av kirken. Gamle Glemmen kirke er oppført som fredet kirke, på Riksantikvarens liste av 3 april 2001 over særlige verneverdige kirker, og krever vedlikehold i samsvar med opprinnelig teknikk og materialbruk. Kirkens inventar og løsøre er registrert i den nasjonale kirkebyggdatabasen. Forvaltningen av kirkebyggene ligger til Fellesrådets ansvarsområde. Organiseringen av kirketjener- og vaktmesteroppgavene med en fast kirketjener i hver kirke som kjenner "sitt bygg" godt og har løpende tilsyn med dem bidrar i vesentlig grad til at kirkebyggene holdes i god stand. Evt. feil og skader oppdages tidlig og kan utbedres mens skaden ennå er liten og lite kostnadskrevende.

Det at kirkene er betjent av fast personell er også med på å gi god service til brukerne. Ansatte på kirkegården steller arealene på kirkegården og noe areal utenfor kirkegårdsmurene og ved parkeringsplassen. Kommunen sørger for stell av arealene i kirkeparken.

Foruten løpende tilsyn og vedlikehold, er det faste årlige inspeksjoner av tak og loft. Det arbeides jevnlig med internkontroll, utbedring av elektriske anlegg og oppgradering av brannsikkerheten.

Alle kirkene har brann- og innbruddsalarmanlegg som er direktekoblet til hhv. 110-sentral Øst og Fredrikstad kommunes vekturvirkingsomhets avdeling "Vakt og sikring".

Alle kirkene er "særskilt brannobjekt" etter brannlovens § 13 og vi er derfor pålagt å sørge for årlig kontroll av alarmanleggene. Det er vedlikeholdsavtaler for dette.

Brannverndokumentasjonen oppdateres og revideres jevnlig, det vil fortsatt være fokus på persontall, gode rutiner og øvelser og opplæring av ansatte og frivillige.

Kirken består av tre bygningsdeler i forskjellige tidsepoker: skip og kor er fra middelalderen 1100 tallet, sakristi fra 1760 årene (tidligere tilbygg som gravkapell), våpenhuset er tilbygg fra 1991.

I denne rapporten tar vi med noen hovedpunkter fra våre årsrapporter om hva som har skjedd med kirkebygget siden forrige visitas i 2012.

Orientering om noen arbeider som er gjort på Gamle Glemmen kirke siden forrige bispevisitas i 2012:

2012

Det er montert kobberbeslag på taket i overgang korvegg og sakristitak.

Vinduet i sakristiet og dåpssakristiet ble reparert etter innbruddsforsøk i januar.

Det er montert prosjektor under orgelgalleriet med demonterbart oppheng.

På loftet har orgelviften og orgelpipene som gikk over loftsgulv blitt bygget inn og

brannisolert. Dette for å hindre temperatursvinginger for orgelet med kaldras fra loftet.

Det er laget nye kobberskjøter i takrenner som det var lekkasje fra. Diverse utbedringer på elektrisk anlegg og alarmanlegg er utført.

2013

Det er laget nye hyller, informasjonstavle og garderobeoppheng i våpenhuset.

Veggene i gangen i våpenhuset har blitt vasket og malt.

Det elektriske anlegget er utbedret etter ekstern kontroll og det er montert lynteller på lynvernanlegget. Lynvernanlegget ble montert i 2009 som komplett «Faradays bur» utvendig på tårnet og alle takflater og ned langs veggene til ringjord og dypjord/ i fjell. Dette med økonomisk støtte fra Riksantikvaren den gangen.

To av de fremre kirkebenkene på høyre side er demontert og lagret på kirkeloftet.

Dette var for å få bedre plass foran under gudstjenesten samt til rullestol og lysglobe.

Det var behov for å restaurere det utslitte skinn på kneleputen i alterringen. Tilsvarende skinn ble benyttet for å trekke om både alterringen og kneleskammelen.

Et stort tre som stod nærme kirken på nord-østsiden har blitt fjernet ved god innsats av betjeningen på Leie gravlund.

2014

Lydanlegget ble supplert med nye trådløse mikrofoner.

Det er utført flikkarbeider på gulvet etter demontering av 2 stk kirkebenker.

Feil på brann –og innbruddsalarmanlegg ble utbedret etter tordenvær.

Det er byttet ut ødelagte takstein og foretatt ekstra rennerensk.

Stemming av orgelet er utført.

2015

Lydanlegget i kirken har blitt fornyet og elanlegg i forbindelse med dette er også oppgradert.

Styringen til ringeanlegget til kirkeklokkene ble oppgradert.

Det er byttet ut ødelagte takstein og foretatt rennerensk.

Service og stemming av kirkeorgelet er utført.

Kirkestua:

Istandsetting etter plutselig skade pga. lekkasje fra vaskebatteriet i bøttekottet.

Kjellertak måtte brytes opp og konstruksjonen tørkes ut før istandsetting.

Kjøkkenbenker og skap er fornyet.

2016

Det er byttet ut ødelagte takstein, rettet takstein og foretatt rennerensk. Sjekket overganger og beslag og skrudd over kobberbeslag i renner.

Stemming av kirkeorgelet er utført.

Planarbeid med utbedring av rømningsveier ble startet, og i oktober var det befaring med Riksantikvaren for å se på forslag til utvidelse av kordøren ut fra kirken samt ta hensyn til universell utforming for brukerne.

2017

Et vindu i våpenhus/dåpssakristiet ble reparert etter innbruddsforsøk / hærværk. Ingenting ble tatt ved innbruddet!

Reparert og loddet eldre alterlysestake.

Rettet flere takstein og byttet ut flere dårlige taksteiner, sjekket overganger og beslag, rensket renner. Reparert diverse steinlekter på taket.

Kommunen og lokalsamfunnet har istandsatt og oppgradert kirkeparken og parkeringsplassen.

Kirkestua-Gamlestua-speiderhuset og stabburet:

Menighetsrådet har fått laget en tilstandsrapport som avdekket omfattende rehabiliterings- og vedlikeholdsbehov i byggene. Forøvrig utført ordinært vedlikehold.

2018

Rettet flere takstein, sjekket overganger og beslag, renset renner. På mønet over kortaket måtte beslag repareres.

Årlig service av brann- og innbruddsalarm og nødlys.

Service og stemming av kirkeorgelet er utført.

Det er montert et informasjonsskilt om middelalderkirken ved innkjøring til parkeringsplassen. Arkeologene hos Østfold fylkeskommune har stått for dette prosjektet.

Gamlestua:

Pågår utbedring og istandsetting etter vannlekkasje i Gamlestua pga. frostskaadet rør i mars 2018.

2019

Rettet flere takstein og byttet ødelagte takstein, sjekket overganger og beslag, renset renner. Reparert blybeslag på mønet. Innbruddsalarm og ringeanlegg er reparert pga. torden.

Oppgradert lydanlegg med forsterkning av antenneforhold og nye trådløse mikrofoner.

Riksantikvaren har gitt støtte til automatisk slokkeanlegg i 2019, og planlegges for 2020. (I etterkant skriver vi utført i 2023, dette pga koronasituasjonen og samtidig store rehab. prosjekter med kirkene, så vi fikk utsatt tilskuddsmidlene.)

Utbedring av rømningsvei i 2019

For Gamle Glemmen kirke var det søkt om å få utvide kordøren noe i høyde og bredde. I tillegg å fjerne den høye betongterskelen samt tilpasse terrenget på utsiden av døren. Med dette tiltaket kunne persontallet økes fra 95 personer til 147 personer. Ny kordør og tilpasset terreng utenfor ble ferdigstilt våren 2019.

Kordøren før -

og etter ombygging

Gamle Glemmen kirke

Under arbeidene fant vi at overdekning med murstein over denne døren har vært nedmurt på en planke tidligere, og er iht. historikken fra 1600 tallet, og som det er skrevet om i «Norges minnesmerker-Norges kirker». Denne historikken ble også brukt i søknaden til antikvariske

myndigheter som en dokumentasjon på tidligere utførelse og for å få lov til å lage en endring med tilbakeføring på middelalderkirken.

Vi har tatt vare på bruddsten, gule og røde teglstener, den gamle planken, kalkrester og gamle avisremser fra 1966 som dørkarmen var vindtettet med. Den lave tredøren er demontert forsiktig og er også oppbevart på loftet i kirken. Dørhåndtaket er gjenbrukt.

Rehabilitering av verneverdige bygninger ved Gamle Glemmen kirke:

Det er mottatt støtte fra kommunen, fellesråd, og menighetsråd til å finansiere rehabilitering av Kirkestua, Gamlestua, Speiderstua og stabburet som er viktige bygninger for menighetens drift. I hovedsak er det større behov for rehabilitering av fasader, vinduer og tak. Arbeidene er prosjektert i 2019 og forventer utførelse i 2020.

2020

Orienterings- og rømningsplaner ble oppdatert etter ny persontalls-beregning etter at utgangen ved koret ble oppgradert.

Orgelet er stemt og ordinær årskontroll av tekn. anlegg er utført.

Rettet og byttet ødelagte takstein etter sterk vind, reparert blybeslag på mønet. Planer og søknad om tillatelse til å felle to trær ved hovedinngangen ble godkjent og utført på nyåret.

Kirkestua, Gamlestua, speiderhuset og stabburet-rehabiliteret:

I hovedsak tak og fasader med vinduer på Gamlestua, Kirkestua, Speiderhuset og Stabburet.

Foto 4. jan. 2021 (foto HL)

Det ble oppdaget mer råteskader i kledning og konstruksjoner som det løpende ble vurdert omfanget av, og utbedret på bygningene. Vi besluttet å følge byantikvarens henstilling om å gå over fra alkydjemaling til linoljemaling på utvendige fasader, dører og vinduer. Det tok noe tid å få avklart fargeprøver og dette ble gjennomgått og avklart med siv. arkitekt i juli. Linoljemaling ble da benyttet både på gammelt og nytt treverk og det ser ut til å bli en fin helhet på bygningene.

På befaring etter at stillaset var montert viste det seg at takrenner og nedløp på Kirkestua var nødvendig å skifte ut og forbedre.

Istandsetting av bygningene startet i juni 2020 og arbeidene gikk utover til høsten.

Rehabiliteringen ble noe forlenget med tanke på merarbeider, noe lengre tørketider med linoljemaling og bestilte ekstraarbeider som var nødvendig å utføre samtidig. Det ble noe merkostnader på råteutbedring, linoljemaling, div. utbedringer og takrenner og nedløp.

Opprinnelig fremdrift med ferdigstilling i september ble estimert forskjøvet til midten av november. Rehabilitering av Kirkestua ble prioritert mht. utleie aug./sept., deretter Gamlestua, Speiderhuset og Stabburet.

Grunnmurene er også spekket over og satt istand. Rehabilitering av bygningene startet i juni 2020 og arbeidene ble ferdig i desember 2020.

Arbeidene er godt dokumentert underveis med foto, tegninger innmerket hvor det er utbedret skader, byggemøter og byggemøtereferater samt beskrivelse.

Det er også felt noen trær og busker ved bygningene.

Rehabiliteringen finansieres av kulturstøtte, kommune, fellesråd og menighetsråd.

2021

To trær foran hovedinngangen ble felt. De var blitt så store/vide at de utgjorde en risiko for skade på taket på kirken.

Flere lønnetrær er også beskåret ved kirken.

Skifer- og gatestensbelegningen foran hovedinngangen og rundt kirken ble rettet opp og fuget.

Rettet og byttet ødelagte takstein etter sterk vind.

Kirkestua, Gamlestua, speiderhuset og stabburet:

I 2020 ble tak og fasader med vinduer på Gamlestua, Kirkestua, Speiderhuset og Stabburet rehabilitert. I 2021 ble gulvet i Kirkestua slipt og lakkert. Noen store thujatrær ble felt utenfor bygningen.

Korona-midler i 2020-2021

Fredrikstad kommune fikk bevilget "korona-midler" fra regjeringen i 2020. Dette skulle brukes for å skape aktivitet for håndverkere og entreprenører som fikk sterk nedgang i aktiviteten pga. nedstengning i forbindelse med korona-pandemien. Etter god dialog og møter med seksjon Teknisk drift fra september kunne kirken få anledning til benytte deler av denne bevilgningen til vedlikehold og rehabilitering av kirker og kapell. En egen avtale om å overføre midler til Fellesrådet ble laget og vi kunne starte opp med å planlegge og gjennomføre vedlikeholdsprosjekter, som ellers ville være vanskelig å få til innenfor ordinære budsjetter. Beløpet var på kr 2.625.000,- eks. mva.

Midlene ble fordelt på kirker og gravlunder slik:

- Utbedringer på orglene i Østre Fredrikstad kirke, byttet registerkort i 2020 og bytte av belgskinn i 2021, og Gressvik kirke med ny stemmegang bak orgelet i 2021.
- Reparasjoner av innvendige gesimsar og utv. fasader i Østre Fredrikstad kirke i 2021.
- Felling av to trær og beskæring av de øvrige trærne rundt Østre Fredrikstad kirke (2020/2021)

- Felling av to trær ved Gamle Glemmen kirke samt beskjæring på noen av de øvrige trærne rundt ved kirken og felling av trær ved Kirkestua og Gamlestua (2020/ 2021)
- Rehabilitering av skorstein i Onsøy kapell, har felles fyringsanlegg med Onsøy kirke (2021)
- Nye styringsenheter og fjernkontroll for ringeanlegg i Onsøy kirke, Gressvik kirke, Torsnes kirke, Østre Fredrikstad kirke og Østre kapell, alle disse stedene i 2020 og i 2021 i tillegg på Borge kirke og Rolvsøy kirke. Vedlikehold og service på alle ringeanlegg på 11 kirker og 4 kapell i 2020/2021.
- Vedlikehold og reparasjon av lydanlegg/ AV anlegg Kjølstad kirke og Kråkerøy kapell (2020)
- Reparasjoner av fasader på Onsøy kirke (2020/2021)
- Utvendig vedlikehold på Borge kapell (2020/2021)
- Utvendig vedlikehold av fasader på Østre Fredrikstad kapell og Rolvsøy kapell inkl. ny drenering og avløp (2021)
- Oppussing personalrom ved Kråkerøy kirkegård (2021)
- Innvendig rehabilitering av driftsbygget på Glemmen kirkegård og vedlikehold på deler av yttertak på Glemmen kirke (2021)

Alle avtaler for disse prosjektene ble inngått i 2020, deler av oppgavene ble utført samme år mens mesteparten av arbeidene ble utført i 2021. En god del av arbeidene var avhengig av å bli gjennomført i godt og varmt vær over lengre perioder, bl.a. arbeider på med fasader med kalkmørtel og mineralske overflatebehandlinger.

2022

Sjekkert alarmanlegg etter torden

Planlegging av større brannsikringarbeid for kirken i samarbeid med Riksantikvaren.

Monter ekstra brann-detektor i tårn

Nye benkeputer er anskaffet av menigheten

Reparert infotavle

Reparert varmekabel til vannledning

Kirkestua, Gamlestua:

Nye gardiner i kirkestua, forbedret internett 5G

2023 og 2024 pr. mai

Etter en lang prosess med søknader til mange myndigheter og godkjenninger fra antikvariske myndigheter ble det nå klart for å starte opp brannsikringsprosjekt for middelalderkirken.

Etter arkeologiske undersøkelser i mai og juni 2023 kom anleggsarbeidene i gang med

oppgradering av drenering, vann og avløp, istandsetting av grunnmuren på sakristiets

østside. Det gamle uthuset med toaletter under bakken var i dårlig stand og ble revet. Nytt

uthus er bygget for plass til ny strømtavle, teknisk rom og nytt HC- WC. I forbindelse med

graving av grøfter rundt kirken ble det også lagt til rette for vannbåren oppvarming i kirken

med varmepumpe som kan få plass i teknisk rom. Det kan være en mulighet for å søke om

bergvarme og rør er tilrettelagt for det. Det er ønskelig å lage et nytt enøk-prosjekt for dette,

da kapasiteten til eksisterende varmeanlegg er for dårlig samt at det er veldig gammelt.

Det gamle skiferbelegget rundt kirken er gjenbrukt og satt i stand. I sakristiet er

kjøkkenbenken gjenbrukt og utbedret og det er laget inspeksjonsluke i det buede tegltaket

her opp til loftet. På kaldloftet over skip og kor er det fjernet brennbar tjærepapp som lå som

beskyttelse på gulvet og det er planer for å etterisolere loftene her samt loftet over sakristiet.

Arbeidene har pågått fra mai til desember 2023 og noe ferdigstillingsarbeider vil være utover våren 2024 og kirken har da fått ferdig innstallert automatisk slokkeanlegg. Nøkkelsystemet blir oppgradert på alle byggene og alarmanlegg blir oppgradert.

Med støtte fra Riksantikvaren og midler fra Fredrikstad kommune via investeringsmidler fra Fellesrådet har kirken blitt brannvernmessig oppgradert samt andre bygningsmessige, tekniske og praktiske utbedringer.

I mars 2023 ble det laget en tilstandsvurdering av kirken. I hovedsak gjaldt det utvendige bygningsdeler og det er behov for å sette i stand fasader med murreparasjoner og kalking, vedlikehold av vinduer og dører, tårnkledning som begynner å bli dårlig. Omlegging av takflater og vindskier på middelalderdelen med skip og kor samt sakristidelen fra 1760. Her kan det gjenbrukes en del eldre tegltakstein men dårlige stein må byttes ut. Våpenhuset fra 1991 trenger også sjekk og reparasjon av kledning, vasking og maling.

Øvrig er det utført div. elektroarbeider med utskifting av gamle kabler til rørovnere under benker, sjekk og utbedring av flomlys, skiftet til LED lys på loftet. Reparasjon av infotavle foran kirken. Service av ringeanlegget i tårnet. Årskontroll brann- og innbruddsalarm og nødlis. Laget til nye mobile terskelplater ved hovedinngang for bedre tilgjengelighet.

Kirkestua, Gamlestua:

El tilsynet har kontrollert el-anlegget og det er utført div. utbedringer. Felles brannsentral med kirken er skiftet ut med nytt utstyr.

Oversikt over noen vedlikehold-og rehabiliteringsarbeider som bør planlegges på Gamle Glemmen kirke i tiden fremover:

Bygningsmessig

Fasader:

Hele kirken bør vaskes. Det bør planlegges å reparere og male kirketårn, vindskier og våpenhus.

Murfasader er ulikt slitt og trenger å bli rensset og påført ny egnet kalkpuss/kalkhvite. Østvegg har forvitringsskader i murverket ned mot terreng og grundig forarbeide under bakkenivå ble utført sommer 2023. Dette var helt nødvendig for senere vedlikehold av fasaden over terreng.

Vinduer og dører:

Alle vinduene bør restaureres med rensing/utskifting av glass der det er nødvendig, kitting-fuging og maling på nytt. Sakristiinnngangsdør som ble bygget om til en større dør i 2019 trenger ordinært vedlikehold. Hovedinngangsdør våpenhus skal også bevares og vedlikeholdes.

Taket og tårnet:

Om ikke alt for lenge bør det vurderes en omlegging av taket. Det kan da være fornuftig å planlegge slik at stilaser for fasaderehabilitering også benyttes for takarbeidene og tårnet. Sløyfer, lekter og papp bør da skiftes på hele taket og med gjenbruk av eksist. tegltaksten og evt. suppleringer av sten. Det kan virke som det er fuktig på noen steder nederst på taket og det er også viktig å få sjekket evt. skjulte råteskader i bærekonstruksjoner i overgang murkroner og der taket hviler på muren. Vi har erfaring fra flere kirker at dette området er et svakt punkt og evt. skjulte råteskader kan utvikle seg. Tårnkledning som er dårlig må skiftes ut og behandles med linoljemaling.

Øvrige behov:

Det er behov for oppgradering av loftet, ivareta oppbevaring av gammelt inventar fra kirken og etterisoleringstiltak er vurdert.

Tekniske anlegg og brannsikring

Det er ønsket om å utbedre lysforholdene i skipet og ved altertavlen.

Videreføre oppgradering av elektriske anlegg og arbeide videre med andre brannsikringstiltak.

Høytaleranlegget fungerer greit men det bør vurderes en oppdatering.

De elektriske rørvnene er meget gamle og hele oppvarmingssystemet bør oppgraderes da det ikke er nok kapasitet for å holde kirken varm nok vinterstid.

Det er lagt til rette for rør til varmepumpe (bergvarme) under arbeidet i 2023 og i det tekniske rommet på nordsiden. Båndlegging av areal til jernbanetråse under kirkefjellet må endelig avklares før vi kan søke om å lage borehull, og det er signaler om at båndleggingen skal utgå. Videre planlegging av dette må være i samråd med rådgivere og Riksantikvaren for å få utredet dette nærmere.

Utvendig

Plassering av søppel og vannpost har i forbindelse med grøftearbeidene i 2023 blitt flyttet lengre vekk fra kirkeveggene og mer praktisk plass på nordsiden av kirkegården.

Trafikale forhold

Dekket på parkeringsplassen mot syd bør utbedres og kantstein rettes opp. Tidligere har vi også lagt til rette for lysstolper langs parkeringsplassen, men disse er foreløpig ikke montert.

Økonomi

Arbeidet med vedlikehold og rehabilitering av våre 11 kirkebygg i Fredrikstad er kostnadskreven og fremdrift må reguleres etter tilgjengelige midler. Fellesrådet må arbeide videre i samarbeide med kommunen for å sikre nødvendige midler til vedlikehold og til større rehabiliteringer for å holde kirkebyggene i god stand.

Det er ønskelig å styrke vedlikeholdsbudsjettet på kirker felles, da det fortsatt er mange uløste oppgaver på vent. Det er også ønskelig å ha en dekning om vi får evt. merkostnader med bestilte vedlikeholdsarbeider.

Det bør arbeides videre med å øke driftsrammene slik at det settes av midler til årlig vedlikehold, evt. øremerkede midler eller et vedlikeholdsfond til kirkene, utenom de faste driftsutgiftene.

Menighetene har også bidratt med innsamlede midler for å anskaffe og vedlikeholde diverse utstyr og inventar til kirkene og til menighetssentrene.

Et eksempel på det i Gamle Glemmen kirke er innsamling til nytt piano i kirken og tatt i bruk våren 2024!

Vi håper også kirkebevaringsprogrammet kan bidra til nok et løft og bevaring av de verneverdige kirkene i Norge.

Med vennlig hilsen
Kirkevergekontoret i Fredrikstad, 13.05.2024

Heine Langsholt
Bygningssjef